

NEVEZETES ÉVFORDULÓK - TANÍT AZ EGYHÁZTÖRTÉNET

Luther Márton 475 éve halt meg

Szülővárosában, Eislebenben 1546. február 18-ra virradó éjjel hunyt el Luther Márton / Martin Luther (1483-1546), akit Isten a reformáció elindítójává tett. Utolsó óráiról Justus Jonas 1546. február 18-i, ill. Michael Coelius február 20-i leveleiből tudhatunk meg fontos részleteket. Coelius írta a következőket, lejegyezve Luthernek a haldoklása közben mondott imádságát is:

„Amikor az egyik orvos gyógyszert adott neki, ezt mondta: Hálát adok neked Istenem, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyjának, hogy kinyilatkoztattad előttem a Te drága Fiadat, akiben én hittem, akit én szerettem, akit prédikáltam, akiről bizonyosságot tettem és akit dicsőítettem. Uram, Jézus Krisztusom, Neked ajánlom lelkemet. Óh mennyei Atyám, tudom, hogyha el is szakadok e testtől, Tenálad örökké fogok élni. Úgy szeretted Isten a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy mindenki, aki benne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. – Továbbá ezt mondta: Van Istenünk, aki megsegít és Urunk, aki a haláltól megment. – Amikor pedig érezte, hogy a vég közel van, háromszor így szólt: Atyám, a Te kezeidbe ajánlom lelkemet. Végezetül pedig: Békességben és szívesen távozom. Áldjon meg az Isten mindnyájukat. Ezután elhallgatott. Felráztuk őt s Jónás doktor és én hangosan azt mondtuk: Tisztelendő Atyám, a mi Urunk Jézus Krisztusban való hitben hal-e meg és az ő nevében hirdetett tanítását vallja-e? – Igen – felelte s jobb oldalára fordulva, negyedórai alvásba kezdett. ... Amint negyedórával hajnali három előtt a szemébe világítottunk, mély lélegzetet vett és ezzel szelíden teljes csendben, nagy türelemmel kilehelte lelkét.”

400 éve történt a csepregi vérfürdő!

A magyarországi evangélikusság történetének egyik legnagyobb tragédiája, a véres ellenreformáció nyitánya volt ez: 1621 januárjában, a Vízkereszt utáni napokban, a Habsburg császári zsoldosok legyilkolták a virágzó evangélikus iskolaváros lakosságának jelentős részét. Sokan éppen a templomokban lelték halálukat! Előbb az alsóváros, majd a felsőváros került sorra... Zvonarics Imre lekipásztort is a felsővárosi templomban ölték meg. A 3 napos borzalom után 1223 fölismerhető holttestet helyeztek a visszamerészkedő túlélők közös tömegsírba... Az evangélikus Csepreg még föléledt e szörnyűségeket követően egy időre (2 évtizedre), de Nádasdy Ferenc „rekatolizálása” után az ő birtokain tízezrével kényszerültek addig evangélikus jobbágyok pápista járom alá. – Idén is, de már 25 évvel ezelőtt is szép, kölcsönös kiengesztelődést hirdető ünnepek voltak a nevezetes templomban, de a templom falán ma is ott van az evangélikusokat eretnekként minősítő tábla... A dunántúli evangélikusok pedig nemzedékeken át őrizték a legendát, hogy a templom falainak festésén máig átüt az itt legyilkolt elődök vére...

220 éve halt meg Schmal Sámuel

Ki volt ő? A nyíregyházi evangélikusság körében egyszerűen így emlegethetjük őt: a templomépítő lelkész. Schmal András és Adami Anna gyermekeként született 1741. május 5-én. Édesapja akkor felsősajói (Vyšná Slaná) lelkész volt (aki később, 1751-től Ratkón szolgált és főesperes is lett – †1766). Édesapjáról azt is érdemes tudni, hogy több jelentős művet írt: pl. latinul megírta a saját koráig a magyarországi evangélikus szuperintendensek (püspökök) élettörténetét (*Brevis de vita superintendentum Evangelicorum in Hungaria Commentatio*. MDCCLI. Pestini. – Közzé tette: Fabó, 1861. *Monumenta evang. Aug. conf. in Hungaria* I.).

Schmal Sámuel 20 évesen már kántorként és iskolai tanítóként szolgál Kassán. Magyarul, németül és szlovákul (a valójában ócseh jellegű, irodalmi bibličina nyelven) is jól tud; később is mindhárom nyelven prédikál. Lelkeszi ordinációja 1765-ben történt. Előbb rövid ideig Gömörpanyiton, majd (Balog)Pádáron (Padarovce), magyar gyülekezetekben szolgál: az utóbbi helyen 15 és fél évig marad hűséggel és örömmel! Ezután (1783-ban) a felsősajói és a szomszédos sajórédei (Redová) gyülekezetekbe kap meghívást, ahol azonban feszültségek vannak az anya- és leánygyülekezet között.

Itt és ebben a helyzetben éri őt a nyíregyháziak hívása! Az elaggott, beteges Tapolcsányi György helyére kell jönnie. Lelkipásztornak („Kneze”), Isten ígéje biblikus, hitvallásos hirdetőjének hívják meg őt, de az új lelkészt Nyíregyházán ekkor még mindig csak „rektor”, vagyis tanító címen alkalmazhatják („ale toliko pod jmenem Rectora”), noha II. József Türelmi Rendelete (1781.) a protestánsoknak sokféle új lehetőségeket nyitott már.

Schmal Sámuel 1783. szeptember 26-án érkezik Nyíregyházára, hogy Isten színe előtti felelősséggel vállalja az 5 és félezres lélekszámú nyíregyházi evangélikusság lelki irányítását. Ekkorra – sok küzdelem és a felségfolyamodvány nyomán – már megkapta

a gyülekezet a templomépítés engedélyét. Sokféle nehézséggel kellett azonban szembenézni az új lelkésznek és a közösség tetterős vezetőinek a következő hónapokban is. Nemrég olvashattunk pl. a Kelet-Magyarország c. napilapban arról (Mohácsi Endre írása – 2021. február 12.; 12. oldal), hogy 1784. januárjában még a Wienerblättchen is beszámolt az 1783. decemberi nyíregyházi óriási hóesésről, „amilyenre még a legidősebb lakosok sem emlékeztek”. Képzeltük, micsoda sártenger lehetett azután tavasszal az utakon...

Mégis módszeresen haladtak előre a teendőikkel, kötötték sorra a szerződéseket, és 1784. március 25-én – Mária örömhír-vételének, vagyis Jézus Szentlélektől való fogantatásának ünnepén! – Schmál Sámuel szolgálatával letették a templom alapkövét! Rendkívüli erőfeszítések, szervezés és áldozatvállalás nyomán, a nyíregyházi Evangélikus Nagytemplom 1786. október 22-i fölszentelését követően, 1788-ra készül el először a templom teljes berendezése: máig tanúja ennek a kronosztikon (jelenleg a Nagytemplom északi sekrestyéjének bejárata fölött), valamint a keresztvíztartó fedelének felirata, az 1788 évszámmal és Mk 16,16 (ószlovák nyelven fölvésett) igéjével.

Megállás nincs azonban ezután sem a lelkipásztor és a gyülekezet számára: folytatódnia kell a lelki épülésnek és a külső szépülésnek! 1789-től már másik lelkész – Schulek János – is szolgál Schmál Sámuel mellett. Isten dicsőségére új oltárt készíttetnek 1796-ban, Reisinger János fafaragó szobrásszal. Az oltár festése 1800-ban kezdődik: ezzel először Wurtzinger Mihályt bízzák meg (később majd Kraudy Ignác fejezi be – a szöszékkal együtt – az oltár munkálatait is). Nyíregyházi Evangélikus Egyházközségi Levéltárunkban, az 1790-1811. közötti iratokat őrző 2. „Leveleskönyvben” fellelhető az oltár festésére, aranyozására vonatkozó (bibličina szövegű), 1800. június 14-én kötött megállapodás, Michael Wurtzinger aláírásával: arról is szó van benne, hogy milyen legyen az „Obraz Krysta Pána”, vagyis Krisztus Urunk ábrázolása. Joggal gondolhatjuk, hogy Schmál Sámuel személyes hitvallása is az oltárkép fölé festett – és 2005 óta újra látható, a kralicei Bibliából idézett – ige (Zsid 9,12b), Krisztus Urunk váltságahaláláról: Kryftus wffel gednau do fwatyně, wěčné wykaupenj nalezl – „Krisztus bement egyszer a szentélybe, örök váltságot szerzett”! Vallástétel ez arról, hogy Jézus Krisztus egyszeri, tökéletes áldozata, váltságahalála örök érvényű; nincs más, Isten előtt érvényes áldozat és az Úr Jézuson kívül nincs más közbenjáró: csakis Őáltala lehet békességünk Istennel, életünk és üdvösségünk!

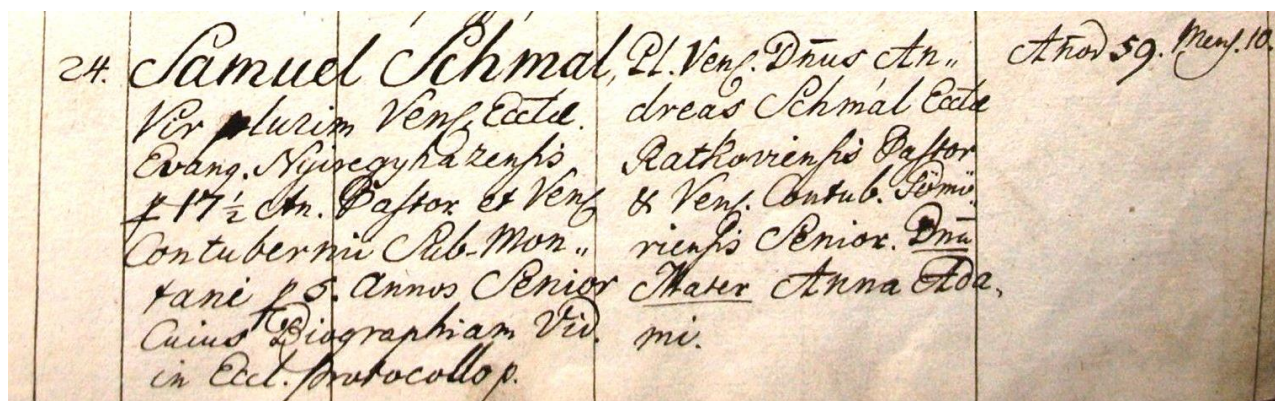
A túlnyomórészt tótnyelvű itteni evangélikusságra tekintettel a helyi egyházi adminisztrációt Schmál Sámuel a (cseh/tót) bibličina nyelven vezette. Levéltárunkban fennmaradt a többszáz oldalas óriási kéziratos műve is: a „Protocol”*, amelynek jellemzője, hogy minden dokumentumot eredeti nyelven idéz, miközben a fő szöveg csehül / szlovákul van írva. (Ezt a művet magyarra kellene fordítani!) A díszesen írt címlap alján – a háromságos egy Istent áldva – Isten ígéretéként alkalmazza saját életére és szolgálatára, de az egyház életére és jövőjére vonatkozóan is Ézs 65,23 igéjét: „szolgáim nem hiába fognak dolgozni”.

Schmál Sámuel 17 és fél évig szolgált Nyíregyházán, közben 5 évig a hegyaljai egyházmegye esperese („senior”) is volt. 1800 novemberétől már betegeskedett. Nem láthatta készen azt az oltárt, amelynek szépségében – a restaurálás után – mi most újból gyönyörködhetünk. 1801. február 22-ére virradó éjjel halt meg, még nem volt 60

éves. Két nappal később temették. A Nagytemplomban Budaeus György tokaji lelkész prédikált magyarul, szlovákul mondta a parentációt a nyíregyházi lelkésztárs, Schulek János az oltártól, verses búcsúbeszédet pedig Mihóky Mátyás helyi iskolai rektor szerkesztett. A koporsót hatalmas tömeg kísérte a Kállói út melletti temetőbe, még a Nyíregyházán állomásozó ulánusok parancsnoka, báró Johannes de Bazzio is kirendelt 100 katonát a temetési menethez díszkíséretnek. Utólag úgy tűnik: egy korszak zárult le ekkor a nyíregyházi evangélikusság történetében, az új évszázad kezdetén...

Schmál Sámuel halálának 220. évfordulóján az Útmutató kijelölt igeszakaszainak egyikében az Úr Jézus szavaként ezt olvashattuk: „De ne annak örüljete, hogy a lelkek engedelmeskednek nektek, inkább annak örüljete, hogy a nevetek fel van írva a mennyben.” (Lk 10,20) – Krisztus Urunk örök érvényű váltságáért lehet fölírva ott a mi nevünk is, ha állhatatosan hiszünk benne: erre a hitre ösztönözzön minket a küzdelmes életű hitvalló elődök – köztük Schmál Sámuel – állhatatossága is!

Képünk nincs (hogya is lehetne?) a templomépítő lelkésről, a halotti anyakönyvi bejegyzését azonban ide mellékelem:

Schulek János lelkész latin nyelvű temetési bejegyzése az anyakönyvből - 1801. febr. 24.

Adámi László lelkipásztor

* „Protocol aneb KNIHA CIRKEVNÍ ... Samuel Schmál ...” (Protokollum 1753-1820) – Nyíregyházi Evangélikus Egyházközség Levéltára; a „**Protocol**” anyaga is elérhető már a „hungaricana” felületén:

https://library.hungaricana.hu/hu/view/E_Nyiregyhaza_Vegyes_Jkv_1753_1820/?pg=4&layout=s

A Protocol-hoz képest kisebb terjedelmű (vegyes, cseh-tól ill. magyar nyelvű) forrás a levéltárunkban: Nyíregyháza története 1753-1858 (benne olvasható pl. az oltár története, és itt találunk több adatot Schmál Sámuelről is)

https://library.hungaricana.hu/hu/view/E_Nyiregyhaza_Kronika_Jkv_1753_1858/?pg=183&layout=s